

یادداشتی بر کتاب «درباره تجربه دینی (قدیسه ترزا، ویلیام جیمز، ویلیام آلستون، وین پرادفوت، مایکل مارتین)»

مریم صانع پور^۱

۱- معرفی و توصیف اثر و ارزیابی شکلی آن

کتاب درباره تجربه دینی قدیسه ترزا، ویلیام جیمز، ویلیام آلستون، وین پرادفوت، مایکل مارتین^۲ متشکل از چند مقاله است که توسط مایکل پیترسون و ... ویراستاری شده و انتشارات آکسفورد آن را در سال ۱۹۹۶ میلادی منتشر کرده است. مالک حسینی این اثر را از انگلیسی به فارسی ترجمه کرده و انتشارات هرمس آن را در سال ۱۳۹۳ هجری شمسی برای دومین بار چاپ و منتشر نموده است.

این کتاب ۱۲۸ صفحه‌ای با پیشگفتاری از مترجم آغاز شده و پس از یک مقدمه در چهار بخش تدوین گشته است از این قرار:

- تجربه‌های دینی شامل: تجربه دینی / قدیسه ترزای عیسوی، اصل و منشأ دین / ویلیام جیمز؛ ادراک خدا / ویلیام آلستون.
- گزارش‌های تفسیری / وین پرادفوت شامل: اعتبار امر محسوس؛ تجربه دینی؛ تبیین تجربه دینی.
- نقد تجربه دینی / مایکل مارتین شامل: تعریف تجربه دینی؛ انواع تجربه دینی؛ تجربه عرفانی؛ اصل زودباوری سوئینبرن و تجربه دینی.

مترجم محترم این اثر پیوستی را به آن افزوده که گویای تجربه‌های عرفانی چند عارف مسلمان است که عبارتند از:

- فضیل عیاض
- بایزید بسطامی
- عین القضاة همدانی
- روزبهان بقلی شیرازی
- محیی الدین ابن عربی
- علاء الدوله سمنانی

^۱ . استادیار پژوهشکده غرب‌شناسی و علم‌پژوهی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، saneapour@ihcs.ac.ir

^۲ . PHILOSOPHY OF RELIGION: SELECTED READING, Part One: Religious Experience

در مورد عنوان کتاب: این سوال پیش می‌آید که قدیسه ترزا در جمع فیلسوفان دین مانند جیمز، آلتون، پرادفوت، و مارتین چه می‌کند؟ هرچند کتاب با مکاشفات قدیسه ترزا آغاز شده اما بهتر بود در ردیف فیلسوفان دین نیاید بلکه به عنوان یکی از نمونه‌های پژوهش فیلسوفان دین مطرح شود.

طرح روی جلد: ساده و مناسب است و کتاب در قطع رقعی چاپ شده و از صحافی، حروف‌نگاری و صفحه‌بندی مناسبی برخوردار است هرچند بهتر بود جهت پیشگیری از خطای خوانندگان، از ویرگول‌های بیشتری استفاده می‌شد تا انفصال کلمات از یکدیگر مشخص شود برای نمونه در صفحه ۶۸ «امر مینوی، میراث باور» مانع خطای خواننده می‌شود.

این اثر از قلم رسایی برخوردار است و غلط‌های تایپی زیادی در آن مشاهده نمی‌شود و خوشبختانه در مورد اغلاط احتمالی تایپی یا چاپی مانند صفحه ۵۹، مترجم محترم در پاورقی اصلاحیه‌ای آورده‌اند.

یکی از اشکالات صوری این اثر آن است که در بسیاری از جملات، افعال در میانه جمله استعمال شده‌اند که پیشنهاد می‌شود به انتهای جمله‌ها منتقل شوند.

اصول ارجاع‌دهی رعایت شده است و در مورد اصطلاحات، مترجم محترم برای احتیاط پیشگیری از بدفهمی خواننده، اصطلاح انگلیسی را درون متن و در داخل پرانتز آورده‌است.

۲- تحلیل و ارزیابی محتوایی اثر

این اثر ترجمه‌شده به عنوان کمک درسی برای دانشجویان کارشناسی فلسفه، الهیات و عرفان مناسب است. کتاب حاضر دارای نظم و انسجام قابل‌قبولی است و مطالب مفیدی را در مورد تجارب عرفانی به مخاطبان ارائه می‌کند، به گونه‌ای که تا حدودی قدرت مقایسه میان دیدگاه‌های مختلف را برای خوانندگان ایجاد می‌نماید. ابتکار مترجم محترم در افزودن پیوست نهایی کتاب درباره تجربیات عرفای مسلمان ستودنی است. با توجه به پرمخاطب بودن مباحث مربوط به تجارب عرفانی ترجمه و انتشار این اثر مغتنم بوده است چنان‌که به چاپ دوم نیز رسیده است. پیوست این اثر موجب تعمق بیشتر مخاطبان در مورد تجارب عرفانی اسلامی-ایرانی می‌شود و از این حیث نیز ارزشمند است. حجم کم این کتاب موجب می‌شود تا جوانان اقبال بیشتری نسبت به خواندن آن نشان دهند.

پیوستی که در پایان این اثر توسط مترجم محترم آمده است خواننده را به این نتیجه می‌رساند که تجربیات عرفانی مسلمانان مجموعه‌ای از روایت‌ها و گزارش‌های ارزشمند را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد که تبیین و تحلیلی در موردشان

صورت نگرفته است و شایسته است تا این زمین بکر مورد واکاوی و ریشه‌شناسی قرار گیرد. در این راستا پیشنهاد می‌شود پس از آن که دانشجویان فلسفه دین مقالات این کتاب را مطالعه کردند اساتید ماهر می‌توانند آن‌ها را هدایت کنند تا در یک فرآیند گروهی، تجربه‌های دینی عارفان مسلمان را تحلیل، واکاوی و نقادی کنند تا به‌عنوان مثال همان گونه که فیلسوفان دین غربی در مورد علل مکاشفات قدیسه ترزا، لوتر، کینگزلی، بردورث و ...، علت پژوهی کرده‌اند دانشجویان ما نیز به تلاش ذهنی در مورد علل خارجی، علل روانشناسانه و یا سایر علل این تجربیات عرفانی ترغیب شوند تا بتوانند درباره نتایج تلاش‌هایشان را در حلقه‌ای متشکل از دانشجویان و تحت هدایت اساتید، به بحث و گفتگو بپردازند.

۳- ارزیابی نهایی اثر

علاقه‌مندان به مباحث عرفانی در میان جوانان زیاد هستند از این رو اثر حاضر علاوه بر دانشجویان فلسفه، الهیات و عرفان، مخاطبان عامی را نیز به خود اختصاص می‌دهد. با توجه به این که اثر حاضر برگردانی از زبان انگلیسی است خلاقیتی را نمی‌توان از مترجم محترم آن انتظار داشت اما نوع گرینش و چینش مقالات در کنار هم از کیفیت خوبی برخوردار است. خلاقیت مترجم گرامی در آنجا رخ می‌نماید که ایشان به شایستگی پیوستی از تجربیات دینی عرفای مسلمان را ضمیمه اثر کرده‌اند. در عین حال مطلوب آن است که صاحب‌نظران در آثاری تألیفی باب گفتگو را میان تجارب عرفانی میان ادیان مختلف غربی (مانند اسلام، مسیحی، یهودی) و ادیان مختلف شرقی (مانند هندو، بودا، شیتو، تائو، ذن) بگشایند و از ترجمه صرف آثار فراتر روند؛ هرچند ضرورت ترجمه‌های صرف نیز قابل انکار نیست. در عین حال ارزیابی اثر ترجمه‌شده مستلزم آن است تا متن اصلی نیز در اختیار ارزیابی‌کننده قرار گیرد تا بتواند در مورد کیفیت ترجمه نیز داوری کند.

نکته آخر این که آثار ترجمه‌شده اگر قرار است به‌عنوان یک اثر ملی مطرح شوند می‌توان آن‌ها را مورد ارزیابی قرار داد اما اگر قرار است کتابی به‌عنوان یک اثر جهانی مطرح شود شایسته نیست ترجمه فارسی آن مورد داوری قرار گیرد بلکه موکداً مقاله نقادانه یا یادداشتی که ارزیابی‌کننده درباره آن می‌نویسد باید بر اساس متن اصلی آن کتاب نوشته شود.